

okrašene s cesarskimi in slovenskimi zastavami. Za red na trgu skrbela je uniformovana prostovoljna požarna bramba, a za kratek čas spretna in dobro izvežbena mestna godba.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

64.

Java.

Java je naselbina holandska. Velé jej: „biser holandske krone.“ Kar se tiče velikosti, je to četrti ostrov Malajskega arhipelaga, ali kar se tiče politiške in trgovinske važnosti, pa prvi. Na severju loči ta ostrov morje javansko od ostrova Borneja, na izhodu ozki preliv od ostrova Balijsa, na zahodu preliv sundski od Sumatre, in na jugu ga obliva indijski ocean. Pobrežje ostrovovo ima v obvodu 312 milj, ali dobrih pristanišč vendar nima. Sredi ostrova se vleče gorstvo, čegar najviši vrhovi merijo do 3600 m/. V tem gorstvu je do 30 živih ognjenikov, kakor je sploh vsa geologijska formacija ostrovova ognjeniška. V nižinah pa je mnogo ognjenikov blato izmetujočih, s katerega se soda dobiva. Toplih vrelcev je tudi prav mnogo. V gorah je nekoliko krasnih malih jezer, razen teh je tu in tam po ostrovu tudi dokaj razsežnih barjev, kateri se ob plimi v jezera spremené, tako da po njih brodarijo. Reke so z večine kratke, in za manje brodove plovne. Podnebje se menja po viši ali niži leži dotičnega kraja. V Bataviji je srednja letna toplina 22° R., v višini 3300 m/ pa samo 6° R. Letna časa sta dva, mokri, ki se začne novembra meseca, in neha marcija, pa suhi, ki traja ostale mesece. Monsuni ali perijodiški vetrovi vejejo tudi tu, kakor sploh po južni poluobli. Po gorah se rade vlačijo megle, snega pa ni niti na najviših vrhovih. Potresi so pogostni in pogubljivi. Podnebje je sploh zdravo; v mestih, ki so bila nekaj na slabem glasu zaradi mrzlice, na primer: Batavija, Heribon itd., zboljšalo se je marsikaj od tadaj, ko so jeli zemljo izsuševati. Mineralov je malo na Javi, tem bogatejša in bujnejša pa je cvetana. Po dolovih se razgrinja tropska vegetacija, po višinah pa zmernega pasa, vendar alpske flore ni niti na najviših gorah. Sploh ima cvetana podobnost z indijsko in avstralsko. Prav tako raznovrstno je tudi živalstvo, nekatere živali so domá edino na tem ostrovu, vzlasti neke opice. Premnogo je tu tudi raznih netopirjev. Po lesovju se kladijo tigri, levi, bivoli in več vrst jelenov. Ptičev je mnogo in najrazličnejših vrst. Tudi rib je premnogo, in sicer sladkovodnih in morskih. Ob severnem pobrežju lové izborne oštrige in rake.

Stanovnikov je čez 17.000.000, tako, da je Java ena najobljudenejših pokrajin na svetu. Evropejcev prebiva na Javi okolo 30.000, Kitajcev okolo 173.000, potem nekaj Arabcev in še drugih Azijancev. Domači stanovniki so Malajci, in sicer plemena sundskega, in vlastnega javanskega. Polti so rujave, rumenkaste, in neko-

liko manjega stasa kot pleme kavkaško; značaja so mirnega, razumni in podjetni. Vere so muhamedanske, katero so jim narinili arabski podjarmitelji v XV. stoletju, ter tako polagoma izrinili bramizem in budizem, starodavni veri tega ostrova.

Javanci se ukvarjajo po največ s poljedelstvom, ki je dospelo uže na visoko stopnjo dovršenosti. Glavni pridelek je riža, ki jo dvakrat na leto žanjejo, potem je kava, ki jo izvažajo v Evropo. Ker Arabska sama ni mogla zmagovati toliko kave, kolikor se je je v trgovini zahtevalo, prišlo je na um podjetnim Holandcem, da so jo začeli za poskušnjo saditi na svojih posestvih v izhodni Indiji. Okolo 1650. l. so prinesli prvih drevesc z Moke v Batavijo, in ko so videli, da drevesca dobro uspevajo, poprijela sta se amsterdamski načelnik Wythesen, in namestnik batavijski Horn z vso gorečnostjo pridelovanja kave. Toda silni potresi 1697. l. so zeló opustošili Javo, ter uničili prekrasne in ogromne nasade okolo Batavije. Ali preden je preteklo deset let, bilo je zopet novih nasadov, in s početka osemnajstega stoletja so začeli kavo na debelo izvažati v Evropo. Pozneje je zasadila vlada angleška na Javi 11.000.000 novih drevesc. Danes raste na Javi več sto milijonov kavovcev. Ta silna množina kave, ki se je jela v Evropo izvažati, potisnila je ceno kavi za polovico nazaj. Tako je med vsemi azijskimi otoki postala Java najznamenitejša pristanišče kavi. Tu se je ona udomačila tako, da jej je Java postala druga domovina.

Na Javi nahajamo nasade kavine v višini 1200 do 4000 m/. Do višine 1200 m/ sadé Javanci le rižo, više naprej pa le kavo. Najboljša kava namreč se prideluje na gorah, to je po obronkih vulkanskih bregov in po njihovih razsežnih sedlih. Ti obronki so spojeni z vodovodi, da se more voda napeljavati drevescem, kedar je potrebujejo. V nizkih legah se sicer večja množina kave pridelava, pa je bolj lahka.

Za kavo je cukrov trs najiminitnejša kulturna rastlina, potem indigo, ki ga sadé po nizkih in mastnih legah. Tudi čajev grm so začeli saditi, in uže pred tridesetimi leti so imeli čez 14.000.000 grmov zasajenih. Nadzorstvo in obdelovanje čaja je izročeno Kitajcem, ki so najbolj spretni v tem poslu. Na Javi pridelujejo tudi veliko cimeta, košenilje, tobaka, popra in drugega temu takega.

Kar se tiče rokodelstva, gré pohvaliti Javance, da so spretni kovači, nožarji, kotlarji, zlatarji, tesarji in lončarji; vzlasti izdelujejo izborno narodno orožje „kris“ nazivano, pa razne godbene nastroje. Tudi izdelujejo pavolnato, in preprostejšo svileno tkanino, pa papir. Trgovina je jako živa, vzlasti od tedaj, ko je železni voz stekel z Batavije v Buitenzorg, in so speljali konjske železne ceste sem in tje. Trgovino s tujimi deželami posredujejo vrlo razsežna pristanišča, Batavijsko, Samaransko in Surabajsko. Izvožnja je dvakrat tolika, kakor vožnja.

Jezik javanski je odrastek malajskega, ter je v obče jako razvit. Sveti starodavni jezik javanski „kavi“ na-

zivan, pa je mešanica sanskrta z javanščino. V vedah in v umetnosti so Javanci le malo napredovali, vzlasti v zvezdoznanstvu in v matematiki. Njegujejo pa godbo; nastroje imajo ostrunjene in na sapo, in z bobni radi hrup delajo. Nekdaj je bilo dobro razvito tudi stavbarstvo, ki nam je zapustilo izrednih in dragih spominkov v ostankih starodavnih templjev.

Stara literatura javanska je podobna sanskrtski, nova je neznatna. Jako priljubljena zabava ljudstvu so gledališke predstave. V poslednjem času so se jako razmnožile šole, ki so pod vrhovnim nadzorstvom vladinem.

Naselbino upravlja generalni guverner, ki ima svoj sedež v Bataviji, oblast njegova je skoro neomejena, ob enem je tudi vrhovni velitelj vojni in mornarici. Pojedini pokrajinam načelujejo rezidenti. Najvišje sodišče za Evropejce je v Bataviji, potem so še pokrajinska sodišča, eno v Bataviji, eno v Samarangu in eno v Sarabaji. Domači stanovniki imajo vlastna sodišča.

Civilizacija javanska ima izvir v Indih, ki so v pravadni dobi vpeljali bramizem, ter ostali na Javi gospodujoči narod do XV. stoletja. Tisti čas pa so došli Arabci in Perzijanci, ki so utemeljili svojo naselbino na ostrovu, ter ob enem vpeljali islam. Holandci so prišli na ostrov najpreje kot trgovci, in kedar so se ga poprijeli, začeli so vse bolje poostajati in se naseljevati na njem, da so ga naposled spravili v svojo oblast. Leta 1811 so se Jave polastili Angleži, ali 1816. leta so jo vrnili Holandcem. Leta 1819 je bilo odpravljeno tudi robstvo, katero pa ni bilo nikdar posebno vkoreninjeno tu; samo Evropejci so imeli po nekoliko tisoč robov, največ črncev.

Podučne stvari.

Nasledki „šnopsa“.

(Dalje.)

Ker so Zalesčani do sedaj vse one reči, kojih doma ne pridelujejo in so jim za življenje neobhodno potrebne, v bližnjem mestu pri poštenih trgovcih kupovali ter da bi Plahtač in Beta njegova tudi brezposelno v Zalesji ne bivala, obrne se ta s posebno prošnjo do županstva v Zalesji. V tej prošnji poudarja, da je Bog človeka na svetu za to ustvaril, da koristno dela; da najdražje blago, zlati čas, prav obrača. Gledé koristnega dela, da so Zalesčani resnično pravi uzor; gledé časa pa, da bi se dalo še marsikako uro in marsikak dan koristno pridobiti. Iz ljubezni do dela in uneme Zalesčanom na dragem času, naj bode uže za koristno delo ali pa za blagodejni počitek, kaj prihraniti, hoče se on prostovoljno žrtvovati; le prilika za to naj se mu dobrotno dovoli.

V dosego tega, prosi dalje, naj se mu dovoli, v zakupni hiši malo trgovino in gostilno za točenje raznih alkoholnih pijač in prodaja jestvin ustanoviti.

Prošnja ta bila je brez daljnega premislika pri županstvu uslišana, c. kr. okrajnemu glavarstvu v rešitev

oddana, in konečno ugodno rešena. — In s tem zadobil je Plahtač vse, kar je v dosego svojega namena potreboval.

Nad vratimi dal je napraviti zapeljivi napis: „Poštenim Zalesčanom v prid in korist“; z dovoljenjem Lemovčevim pa hišo od znotraj po domačih zidarjih in domačem mizarju za svoje nakane primerno predelati; se vé, da na svoje lastne stroške.

Ob tem času imel je Plahtač v svojem hramu uže par sodčkov poštenega, naravnega vina ter po par bokalov brinjevca, slivovica, tropinovca, borovničevica in pa nekoliko steklenic raznih vrst narejenega „sladkega“.

Delavcem, zidarjem in mizarju obljubil je kaj dobro mikavno dnino ter po vrhu vsak dan še kaj posebnega za priboljšek, kar jim bode vtrujene moči okrepčevalo.

Delavci so pogojno delo pod nadzorstvom Plahtačevim v teku treh tednov popolno dognali. S zaslužkom in posebnim vsakdanjim „priboljškom“ bili so pa več nego popolno zadovoljni. In kaj bil je ta posebni „priboljšek“?

Nič družega ne, nego oni bokali z ravnokar omenjeno vsebino poštenega domačega žganja. „Sladki“ bil je pa v druge namene odločen.

Vsak dan je prvi teden Plahtač dopoludne in popoludne vsakemu delavcu po en mali glažek, v drugem tednu po dva in v tretjem tednu pa po tri glažke enega ali drugega žganja za „priboljšek“ dajal. Prve dni so delavci vsak svojo merico „priboljška“ le bolj pokušaje pod svojo streho spravljali; bili so v tem še popolno nedolžni novinci. Ker je pa ta, na videz le mali zaužitek, pri Levajencih na čutnice izdatno vplival, vsakega nekoliko pogrel, jim živce malo razdražil, da so bili nekako veseli in za težavno delo bolj krepki se čutili, pričelo jim je žganje vedno bolj dišati; vzbujala se je v njih čem dalje, večja slast po žganji. Plahtač je vse to le predobro znal; za to je pa tudi svoj navidezni „priboljšek“ po zgoraj navedenem sporedu za vsakega delavca posebej pomnoževal. — Ob vsaki taki priliki jim je kaj zvito in hinavsko prigovarjal, da delavec brez malo žganja ostati ne more, da ga to pred marsikako boleznijo obvaruje, da mu po zaužitem žganji hrana bolj tekne, da mu nepotrebne skrbi in težave odžene itd. itd. Delavci, priprosti seljaki, verjeli so mu — vse.

Ko so bili delavci s svojim delom gotovi, jih je Plahtač za „likof“ uže pošteno s žganjem upijanil, da so reveži prvokrat zvunaj (pri Plahtarji) prespali. — V jutro potem sramovali so se svojega dejanja in so z raznimi izgovori vsak na svoj dom dohajali. Prvikrat so se ta dan tudi svojim ljudem doma — lagali.

In s tem bilo je v Zalesji prvo seme „šnopsariji“ vsejano, katero je temu kraju bivšega miru in blagoslova božjega v posledici vsestranski propad obrodilo.

Plahtač in njegova Beta imata sedaj vse pripomočke na razpolaganje, da spleteta mrežo, v katero bodeta polagoma, zvito skušala v svojo oblast dobiti prebivalstvo Zalesja. Hiša, popolno po njihnem okusu za zlobne nakane predelana in po veljavni pogodbi za 10 let v zakup, poleg tega pa tudi dovolitev štacune in gostilne —